

УДК: 338.26:332.1(477)

О.А. Боднар, асистент кафедри бухгалтерського обліку,

Миколаївський державний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ПРОГРАМНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

Визначено роль стратегічного планування у розвитку регіону, розглянуто особливості моделювання регіональних процесів, рекомендовано модель програмної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій Миколаївської області.

Ключові слова: стратегія, стратегічне планування, модель розвитку, соціально-економічний розвиток, сільська територія.

Постановка проблеми. Життя сучасного суспільства неможливе без передбачення майбутнього, визначення цілей і завдань його розвитку, обґрунтування засобів досягнення поставлених цілей, тобто без стратегії розвитку на певний період часу.

Стратегічне планування сприяє формуванню узгоджених поглядів, виробленню бачення гармонійного соціально-економічного розвитку відповідної території, оптимальному використанню обмежених ресурсів регіону та слугує інструментом для діалогу влади з представниками інших секторів територіальної громади [1, с. 10].

В Україні теоретичних розробок, як і практик організації процесу стратегічного планування, надто мало, тому цінність наявного досвіду варто врахувати. Практика стратегічного планування на рівні області ще менша й базується переважно на використанні іноземного досвіду з його адаптацією до українських умов, що підтверджує актуальність зазначеного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти комплексної проблеми розробки і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку досліджено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, зокрема С.І. Бандури, А.С. Гальчинського, З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, В.І. Захарченка, Л.О. Мармуль, І.Р. Михасюка, М. Портера, АА. Томпсона, П. Уденберга та ін.

[2]. Наукові здобутки цих та інших вчених мають важливе значення. Проте, недостатня вивченість проблематики в регіональному розрізі для сільських територій обумовила значущість і необхідність подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ролі стратегічного планування у розвитку регіону та особливостей формування моделі програмної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій в Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія - укрупнений, комплексний план дій, спрямований на реалізацію місії держави [3, с. 62]. Прийняття стратегії відбувається лише після того, як продумано різноманітні варіанти досягнення поставлених цілей, між якими можна зробити вибір. Альтернативи необхідно визначати з урахуванням рівня управління і тривалості періоду реалізації стратегії. Виявлення та формування певної сукупності альтернатив, які містять усі допустимі варіанти дій для досягнення поставленої цілі, належать до найбільш складних проблем управління та регулювання.

У стратегії в загальній формі визначаються цілі та пріоритети розвитку економіки. Визначення пріоритетних напрямів здійснюється експертними методами на підставі певних критеріїв.

Стратегія розвитку окремого регіону повинна органічно вписуватися в стратегію розвитку країни й становити з нею єдине ціле. В Миколаївській області в 2007 році була прийнята Стратегія економічного і соціального розвитку Миколаївської області до 2015 року, як складова загальнонаціональної Стратегії економічного і соціального розвитку України. В 2011 році її викладено в новій редакції, актуалізовано згідно з Програмою економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Дана стратегія спрямовується на активізацію всього ресурсного потенціалу міст і районів області як основу зміцнення їх конкурентоспроможності. Проте в ній не розглядається окремо пріоритетні напрями розвитку сільських територій.

Для досягнення цілей соціально-економічного розвитку сільських територій Миколаївської області вважаємо за необхідне запропонувати модель програмної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій даного регіону (рис. 1).

Рис. 1. Модель програмної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону

Моделювання служить передумовою і засобом аналізу економіки й обґрунтування рішень, що приймаються, прогнозування, управління економічними процесами й об'єктами, розробки стратегії регіону.

Під моделюванням розуміють дослідження об'єктів, процесів і явищ, що проходять в умовах, відмінних від природних [4]. Головна особливість моделювання регіональних процесів повинна полягати в необхідності забезпечення прямого і зворотного зв'язку з об'єктами, явищами й процесами вищого ієрархічного рангу. Прямий зв'язок означає, що розвиток нижнього (мікро-) рівня залежить від розвитку вище розташованих рівнів – мезо- і макросистем. І, навпаки, при зворотному зв'язку моделювання розвитку регіональних систем здійснюється на основі узагальненої інформації.

Відомі два прийоми побудови моделей. Суть першого з них полягає в поступовому переході від знаходження найпростіших залежностей, що описують окремі сторони досліджуваної системи, до залежностей, що характеризують її з достатньою повнотою. Суть другого прийому – у поступовому переході від узагальненої моделі, що враховує тільки основні характеристики, до моделі, що розкриває в більш повному вигляді досліджуваний об'єкт [2, с. 290].

Другий підхід видається нам більш прийнятним, тому що дозволяє, не порушуючи цілісного уявлення про досліджуваний об'єкт, внести необхідні доповнення й деталізацію.

В умовах ринкової економіки й розширення фінансово-економічної самостійності оцінку ефективності соціально-економічного розвитку сільської території доцільно розглядати, по-перше, з регіональних позицій, що виражають інтереси населення території і пов'язані з підвищенням рівня і якості життя; по-друге, з погляду економічно незалежних суб'єктів господарювання, що діють на цій території. Виходячи з цього, були згруповані економічні й соціальні показники ефективності соціально-економічного розвитку сільських територій регіону. Для оцінки значущості показників застосовувався метод апріорного ранжування, що дозволяє враховувати суб'єктивну думку експертів. Ранжуванню підлягали такі базові показники соціально-економічного розвитку сільських територій регіону:

- економічні: E_1 – обсяг реалізованої промислової продукції; E_2 – обсяг сільськогосподарського виробництва; E_3 – обсяги послуг; E_4 – інвестиції в основний капітал; E_5 – вантажообіг підприємств транспорту; E_6 – обсяг роздрібною торгівлі; E_7 – питома вага прибуткових підприємств.

- соціальні: S_1 – розмір середньодушових доходів; S_2 – індекс споживчих цін (інфляції); S_3 – рівень безробіття сільського населення; S_4 – охоплення дітей області середньою освітою; S_5 – забезпеченість сільського населення житлом; S_6 – частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму; S_7 - коефіцієнт злочинності.

За сукупністю думок експертів були складені матриці ранжування. Погодженість думок учасників експертизи визначалася вирахуванням коефіцієнта конкордації з подальшим визначенням оцінки значущості результатів.

Оцінка значущості результатів проводилася в припущенні, що аналізовані вихідні дані розподілені за законом, близьким до розподілу Фішера, спеціально адаптованим для випадків з малим обсягом вибірки, при яких може бути використана величина χ^2 – критерію Пірсона [6].

Експертне ранжування показників соціально-економічного розвитку сільських територій регіону дозволило встановити, що серед економічних показників найбільш значущим є «обсяг сільськогосподарського виробництва» (E_2), а найменш значущим – «вантажобіг підприємств транспорту» (E_5).

Серед соціальних показників за рівнем значущості можна виділити «розмір середньодушових доходів» (S_1), а показник, який характеризує «коефіцієнт злочинності» (S_7), на думку учасників експертизи, має найменшу значущість.

Аналіз взаємного впливу показників соціально-економічного розвитку сільських територій регіону доцільно проводити з використанням методів парної й множинної кореляції. Значення коефіцієнтів парної кореляції дозволяють представити величину зв'язку: від слабкого (при значенні коефіцієнта кореляції менше 0,3) до повного (коли коефіцієнт кореляції буде дорівнювати 1,0) та його напрямом. При позитивному значенні (+) зв'язок прямий, а при негативному (-) – обернений. При цьому не завжди й не в усіх випадках можна пояснити причини цих взаємозв'язків. Такі взаємозв'язки потребують додаткових досліджень, тому що виявляються опосередковано й, очевидно, через інші фактори.

В результаті проведеного нами дослідження було визначено, що існує значущий прямий взаємозв'язок обсягу промислового виробництва з обсягом послуг та обсягом роздрібною торгівлі. Також можна відмітити тісний зв'язок

обсягу послуг з обсягом роздрібної торгівлі і обсягу сільськогосподарського виробництва з вантажообігом підприємств транспорту.

У групі показників соціального розвитку області розмір середньодушових доходів прямо пов'язаний з забезпеченістю сільського населення житлом (у середньому на одну особу) і обернено залежить від частки населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум.

Дослідивши взаємозв'язок між показниками економічного і соціального розвитку сільських територій Миколаївської області, визначені наступні прямі і обернені зв'язки показників: розмір середньодушових доходів прямо залежить від обсягів реалізованої промислової продукції та роздрібної торгівлі, а також знаходиться в прямій залежності з рівнем безробіття сільського населення в свою чергу рівень безробіття сільського населення знаходиться в прямій залежності з питомою вагою прибуткових підприємств; забезпеченість сільського населення житлом має прямий зв'язок з обсягом реалізованої промислової продукції, а частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму; що проживають у сільській місцевості, має обернену залежність від обсягу реалізованої промислової продукції та обсягу послуг.

При проведенні узагальненої оцінки соціально-економічного розвитку регіону необхідні показники, що дозволяють комплексно оцінити рівень його соціального й економічного розвитку з урахуванням складових компонентів (часткових показників) та їхньої значущості. Такими показниками можуть стати інтегральні показники економічного й соціального розвитку сільських територій. Для формування інтегральних показників економічного й соціального розвитку сільських територій Миколаївської області були обрані відповідно показники $E_1 - E_7$ і $S_1 - S_7$.

Оцінка значущості кожної складової компоненти здійснювалася на основі результатів апріорного ранжування. Отримані ваги показників

використовувалися при розрахунку інтегральних показників економічного й соціального розвитку сільських територій Миколаївської області.

Однією з переваг використання інтегральних показників економічного й соціального розвитку сільської території є можливість здійснення взаємної порівняльної оцінки ступеня їхнього впливу.

Порівняльна оцінка ступеня впливу економічних показників на рівень соціального розвитку сільських територій Миколаївської області (поданий інтегральним показником) проводилася на основі методу множинної кореляції. Оскільки в побудові багатофакторної моделі можуть брати участь тільки взаємозалежні показники, для подальшого аналізу були відібрані «обсяг реалізованої промислової продукції» – E_1 (взаємозалежний з «з обсягом послуг» та «обсягом роздрібною торгівлі»), «обсяг сільськогосподарського виробництва» (E_2) і «інвестиції в основний капітал» (E_4) та «питома вага прибуткових підприємств» (E_7). Найбільший внесок у зміну інтегрального показника економічного розвитку вносить «обсяг сільськогосподарського виробництва».

Формування інтегральних показників для комплексної оцінки соціально-економічного розвитку сільських територій регіону проводилося з використанням лінійних згорток, недоліком яких є небезпека втрати паретооптимальності. Тому при їхньому розрахунку повинні враховуватися фактори ризику й невизначеності. Поява факторів ризику викликана «збурювальними» впливами на процес розробки й реалізації програм. Показниками цих впливів, зокрема, є прогностні оцінки темпу інфляції для розрахункового періоду, обсягів капітальних вкладень для кожного року розрахункового періоду реалізації програми, умов кредитування (процентна ставка, строк повернення) тощо.

Висновки. Таким чином, запропонована модель враховує особливості регіону, дозволяє вносити під час її розробки необхідні корективи, упорядкувати процес узгодження вихідних документів і організаційних рішень на різних рівнях. Узагальнюючи викладений підхід до комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку сільських територій регіону, можна

відзначити, що розрахунок показників з урахуванням факторів ризику й невизначеності і їхнє використання при прийнятті управлінських рішень підвищить ефективність розробки й реалізації стратегії регіонального розвитку сільських територій.

Список використаних джерел.

1. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: Практичний посібник / Б. Боврон, А. Вігода, Г. Девідсон, В. Мамонтова, І. Федів, І. Санжаровський. За ред. І. Санжаровського. – К. : Вид-во К.І.С., 2008. – 214 с.
2. Черевко О. В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України: Моногр. / О. В. Черевко. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 424 с.
3. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки. Навчальний посібник. / Л.А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
4. Стратегія економічного і соціального розвитку Миколаївської області до 2015 [Електронний ресурс] : затв. рішенням обласної ради №2 від 28.12.11 р. – Режим доступу : <http://economy-mk.gov.ua/social-economics-development>.
5. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: Навч. посіб. / В. Г. Герасимчук. – К. : Київський національний економічний ун-т, 2000. – 360 с.
6. Экономико-математические методы и прикладные модели: Учебное пособие для вузов/ В.В. Федосеев, А.Н. Гармаш, Д.М. Дайнтбергов. и др. // Под ред. Федосеева В.В. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 245 с.

***Аннотация.** Определена роль стратегического планирования в развитии региона, рассмотрены особенности моделирования региональных процессов, рекомендуется модель программной реализации стратегии социально-экономического развития сельских территорий Николаевской области.*

***Ключевые слова:** стратегия, стратегическое планирование, модель развития, социально-экономическое развитие, сельская территория.*

***Abstract.** The role of strategic planning in the development of the region and the peculiarities of regional modeling processes recommended model software implementation of socio-economic development of rural areas Mykolaiv region.*

***Keywords:** strategy, strategic planning, model development, socio-economic development, rural area.*